

ben a papi és világi elem elvegyülésének mondottunk, más természetű; mert nem egyéb, mint a vallásos érzés természetes egybefonódása a lélek egész gondolatvilágával, fölfelé törekvő, ismeretre, megértésre szomjazó nemesebb hajlamaival. E lelki egység, melynek nem kizárólagos foglalatja, de egyetemes táplálója és színezője a vallás; e lelki egység az, mely minden megnyilatkozásában teljes kifejezést keres. „Az egyetemes szellemi élet egy darabjának” érzi magát e lélek; magabaszállása e nagy egységbe való elmélyedést jelent, fölmerülése, megszólamlása pedig oda való visszamatutást, hallgatóinak is odairányítását.

Azt mondtam fentebb, hogy témáját mintegy elszigeteli, önállósítja; de ezt csak tanítói módszerére értettem, mely óvakodik megfigyelése tárgyát szomszédos jelenségekkel komplikálni. De az említett nagy egésztől elszigetelve, a végső egyetemesség összefüggéséből kiszakítva, soha sincsenek témái. Sőt jellemző vonása lelki szemléletének ez az általánoshoz való hozzákapcsolás. Végső igazságokra épít, s ha egyént jellemző (pl. Széchenyit), akkor is előbb a típust (a prófétát) határozza meg, s azt szűkíti fokozatosan addig, míg az egyéni határozmányok elő nem tűnnek. Némely esetben kevésnek is érezzük az egyénítést, kivált, ha a tárgy költői felfogásra csábít. Így pl. az az Alföld, melyet Petőfiről szóló cikkében lelkesít át költőileg, sokkal inkább az ő egyénisége —, semmint a Petőfié szerint való.

Ravasz László még sokkal szebb korában van az életnek, semhogy végleges képet rajzolhatnánk egyéniségéről. Sőt kétségtelen, hogy — a célnöz ugyan közel, — de még éppen a legszebb kifejlés előtt áll. E kifejlés pedig nem lehet más, mint az említett nagy lelkiegységnek: a vallás uralma alatt álló egyetemes szellemiségnek menél teljesebb s homogénebb megvalósítása magában, a vallásos művelt ember eszményének végső kiképzése; s ezzel együtt a világi műveltségnek teljes felszívódása a vallásos érzés ihletébe, az írónak pedig, meg a költőnek és filozófusnak felismerhetetlen beleolvadása a legnemesebb értelemben vett szónoki egyéniség harmóniájába.

Horváth János.

Gáspár Jenő: Örök hárfa. Versek. (Pallas kiadása.) Egy sokat ígérő lírai tehetség mutatkozik be e kötetben. Költői egyénisége még nem kész, de máris oly szép érték-gazdagsága van, hogy a legnagyobb reményekkel várhatjuk teljes kifejlődését. Gáspár Jenő verseiben erősen érezhető a stílus sokfélesége, ami azt mutatja, hogy még küzd önmagával s nem találta meg a saját stílus-egységét. Vannak hangjai, amelyek Arany László kifejezés-körét visszahangozzák, másutt Abbrányi ritmikus páthoszákat dobogtatják szavai; modernjeink erős életérzéssel felhevített szimbolikus nyelve is hatásosan termékenyíti. Talán ebben a nyugtalanságban kell okát keresnünk annak, hogy stílusa nem mindig tud lépést tartani a ritmussal, a kifejezései sokszor nem fokozódnak a ritmus-kívánta hangulat szerint, a ritmus zenéjét önkéntelenül is továbbfolytatjuk magunkban, anélkül, hogy a szavakban kapott élmény-érzelmekek tudnók táplálni. Így történik azután, hogy bizonyos zuhanással, üresen végződik a vers. Általában ritmusművészete jobb, mint stílus-költészete. Irredenta-verseiben szerencsésen teremti meg azt a távolságot, amely szükséges, hogy igaz költészetet kapjon ez a gyönyörű, de agyonhasznált gondolat. Gáspár Jenő jövő kötetét tehetségébe vetett nagy igényekkel várjuk.

Brisits Frigyes.

Papp Ferenc könyve Kemény Zsigmondról. Tudomásunk szerint Papp Ferenc legalább két évtized munkáját szentelte báró Kemény Zsigmondnak, amíg végső eredményül megírta róla ezt a könyvet, amelynek egyelőre első kötete van előttünk, mint a Magyar Tudományos Akadémia kiadványa. A kötet az 1814–49. éveket, vagyis Kemény ifjúságát, pályaalapítási törekvéseit és egyénisége kifejeződésének lelki válságokkal tele időszakát tárgyalja. Irodalomtörténetírásunkban Papp Ferenc neve valóban összeforrott Keményével. Különféle irányú, kisebb-nagyobb tanulmányaiban a Keményre vonatkozó problémák egész sorát oldotta meg, vagy vitte közelebb a megfejtéshez. És jelentékeny mértékben neki köszönhető, hogy a legutóbbi tiz-tizenöt év alatt Kemény alakjáról számos ponton felszakadt